

Nina VUK | GREGORIUS TURONENSIS IN NJEGOVA ZGODOVINA FRANKOV

Izvleček

Gregorius Turonensis, od leta 573 škof v Toursu, je postal znan zlasti po svojem obsežnem, deset knjig obsegajočem delu z naslovom *Historiae* ali *Historia Francorum*. Kot mojster opisa in pripovedi nam je pri slikal podobo Galije petega in šestega stoletja, območja, kjer so se spajali elementi galsko-rimske omike z novimi navadami, ki so jih v času velikih selitev s seboj prinašala germanska ljudstva, in kjer sta poganstvo ter heretično arijanstvo izgubila bitko s krščanstvom, ki je prisegalo v enost svete Trojice.

Abstract

Gregorius Turonensis, who was bishop of the city of Tours since 573 A.D., became famous for his ten-volume work called *The History of the Franks*. As a master of description and narration, he painted a vivid picture of Gaul in the fifth and sixth centuries A.D. This region saw the gradual merging of Gallo-Roman culture with the new ways of life brought in by Germanic peoples during the great migrations, and witnessed the defeat of paganism and the Arian heresy by Christianity, which adhered to the belief in the unity of the Trinity.

I. EVROPSKO ZGODOVINOPISJE IN ZGODNJI SREDNJI VEK

Periodizacija človeške zgodovine, ki ji je v drugi polovici sedemnajstega stoletja temelje postavil nemški gimnazijski rektor Christoph Cellarius (1634–1707), je gotovo bila različna od pogleda na čas srednjeveškega človeka. Cellarius je obdobje od smrti cesarja Konstantina Velikega (337) do turške osvojitve Konstantinopla (1453) označil za barbarska stoletja srednjega veka. Naziv *medium aevum* je tako postal splošna oznaka za čas med petim ter šestnajstim stoletjem, za obdobje torej, ki je na sredi med starim in novim vekom.

Kako pa je na zgodovinski čas gledal srednjeveški človek? Biblično razodetje, prerokbe in oznanjenja, ki naj bi se izpolnili v zgodovini odrešenja, so srednjeveškim piscem nakazovali celoten potek zgodovine. Od sedmih dnevov stvarjenja jih je šest predstavljalo šest obdobji zgodovine, *sex aetates*, od katerih je vsako poosebljala ena od bibličnih osebnosti, sedmi dan pa je sledil počitek, ki je bil v stari zavezi namenjen sinagogi, v novi pa

cerkvi. Šesto ali zadnje obdobje se je pričelo s Kristusovim rojstvom in narekovalo novo delitev let pred njegovim rojstvom in po njem. Druga vrsta periodizacije je temeljila na štirih kraljestvih, *regna*, o katerih je kot razlagi sanj govoril prerok Danijel.¹ Hieronim je v teh kraljestvih videl asirsko-babilonsko, medijsko-perzijsko, makedonsko in rimsko, medtem ko si jih je Orozij zamislil kot babilonsko, afriško, makedonsko in rimsko cesarstvo. Rimsko cesarstvo, ki se je rodilo z Avgustom kot prvim cesarjem, je bilo torej zadnje, njegov konec pa bi pomenil propad sveta. Rim, ki je zadrževal prihod antikrista, je tako moral obstajati naprej in *Imperium Romanum* je dobil svoje naslednike – Bizanc, Franke in Nemce.

Antična tradicija, krščanstvo ter izročila ljudstev v času njihovega preseljevanja so postavili temelje srednjeveškemu zgodovinopisju. Njegovi začetki so tako tesno povezani z oblikami, ki so jih razvijali že antični pisci kot Katon Starejši, pomemben zgled pa so mu bili poznoantični avtorji cerkvene zgodovine kot Evzebij in Avguštín. Po Katonu se je navdihovala zvrst, imenovana *origo gentis*, medtem ko so poznoantični krščanski pisci oblikovali obrazec tako imenovane svetovne kronistike. Zraven teh dveh zvrsti je med Germani živelo zgodovinsko pesništvo v ljudskem jeziku, ki so ga poskušali pričeti zapisovati šele v času Karla Velikega.

Historiografija je v prvih stoletjih srednjega veka zacvetela s pisci t. i. *origo gentis* ali zgodovine ljudstev, kot so bili Izidor iz Sevilje, Gregor iz Toursa, Pavel Diakon in Beda. Izidor iz Sevilje, znan po svojih *Etymologiae*, je, zgledujoč se po Kasiodorju, napisal zgodovino Gotov do leta 624, Vandalov in Svebov.

V osmem stoletju je menih Beda Častitljivi napisal delo z naslovom *Cerkvena zgodovina angleškega ljudstva*. Znana so mu bila tako dela Jordanesa, Gregorja iz Toursa in Izidorja iz Sevilje kakor tudi lastno ljudsko izročilo. Z opisi političnega dogajanja, cerkvenega življenja in kulture je Bedino delo postalo zgled za ves srednji vek.

Tudi Langobardi so dobili svojo zgodovino, katere avtor je bil Langobard Paul Warnefried, bolj znan kot Pavel Diakon, menih v samostanu Monte Cassino, ki se je prav tako zgledoval po svojih predhodnikih in po langobardskem ljudskem izročilu.

Navezujoč se na patristične in poznorimske kroniste je *Zgodovino Frankov* napisal Gregor iz Toursa. Z začetkom v stvarjenju sveta in v bibličnih genealogijah, o čemer govori prva knjiga, je v ostalih devetih knjigah pripovedoval o Frankih in njihovem kraljestvu vse do svojega časa. Njegovo delo je v naslednjih dveh stoletjih v različnih delih kraljestva služilo za zgled marsikateremu posnemovalcu in nadaljevalcu. Če je Gregor z navdušenostjo opisoval nastanek frankovske države, je le slabo stoletje zatem bil priča začetku njenega propadanja. Ne preveč bogata zgodovina poznega merovinškega obdobja je pustila sledi tudi v njegovem zgodovinopisju.

¹ Dan. 1, 2, 39–40.

V tistem obdobju zelo priljubljena zgodovinska zvrst so prav tako bile hagiografije, ki pa niso imele velike historične ali literarne vrednosti. Šele prihod Karolingov in anglosaški misijon sta zgodovinopisju dala nov polet.

II. ŠKOF, ZGODOVINAR, PISEC – GREGORIUS TURONENSIS ALI GREGOR IZ TOURSA

Dvajsetega avgusta leta 573 je postal devetnajsti škof v Toursu, mestu, kjer je bil grob svetega Martina, kjer je Gregor obnovil njegovo baziliko, ki jo je uničil požar, in kamor so romali ljudje, da bi jih ozdravila Martinova čudežna moč. Takrat je bilo Gregorju komaj štiriintrideset let. V Toursu je škofoval vse do svoje smrti sedemnajstega novembra 594. Tega leta bi dopolnil šestinpetdeset let.

Iz zgoraj omenjenih letnic tako ni težko ugotoviti, da se je rodil leta 538, in sicer tridesetega novembra, na dan svetega Andreja, v mestu, ki se je tedaj imenovalo *Arvernus* ali *Arvernorum civitas* in ki danes ustreza francoskemu Clermont-Ferrandu v departmaju Puy-de-Dôme ali Basse-Auvergne. Krstili so ga za Georgija Florencija. Oba njegova starša, Florencij in Armentarija, sta prihajala iz uglednih senatorskih družin, zlasti po materini strani tesno povezanih s katoliško cerkvijo. Tako lahko med Gregorjevimi pradedi zasledimo sveta Tetrika in Gregorja, oba škofa v Langresu, z njim v sorodu pa je prav tako bilo kar nekaj Gregorjevih predhodnikov v Toursu, kot na primer škof Evfronij ter sveti Nicetij, škof v Lyonu. Gregor ni bil edinec. Njegov brat Peter je bil diakon v Langresu in umorjen v letu 574, kar Gregor omenja v svoji *Zgodovini Frankov*.² Sestra, katere imena ne poznamo, se je omožila z nekim Justinom. Njuna hči Justina je bila prednica samostana svete Radegunde v Poitiersu.³

Ko je bil Gregor star kakšnih osem let, mu je umrl oče. Njegova mati se je preselila v Burgundijo, kjer je imela nekaj posesti. Gregor je ostal pri stricu, svetem Galu, škofu v Clermontu, po njegovi smrti pa pri arhidiakonu Avitu. Čeprav so za Gregorja načrtovali, da bo po očetovi strani nadaljeval tradicijo posvetnih služb, se je zgodilo drugače. Že pri petindvajsetih letih je postal diakon v Toursu, leta 573 pa je bil, kot smo omenili na začetku, posvečen v škofa, kar je potrdil tudi takratni kralj Sigibert.

Škofovska služba je predstavljala veliko moč, toda tudi veliko odgovornost. Škofje so bili, seveda z nekaterimi izjemami, zavetniki moralnega življenja v skupnosti in zgled zanj ter prvi branilci katoliške vere pred različnimi sektami, Židi in pogani. V Gregorjevem času je bilo v Galiji enajst nadš-

² HF, V, 5.

³ HF, X, 15.

kofij, od katerih je ena imela središče v Toursu,⁴ kar pomeni, da je tourski nadškof imel oblast nad širšim ozemljem in s tem dodatne obveznosti.

Čeprav je v življenju dosegel mnogo, je ostal skromen. Dokaz za to je njegovo skoparjenje s podrobnostmi, kadar v *Zgodovini Frankov* beseda nanese nanj. Četudi je njegova izobrazba segala zlasti na cerkveno področje in je bilo zaradi tega njegovo poznavanje posvetnega pomanjkljivo, mu niso bili neznani Vergilijeva *Eneida*, iz katere si je nekajkrat izposodil verze, Salustij ter Gelij. Vsekakor se je dodobra seznanil s Svetim pismom, kar glede na čas in položaj, ki ga je zasedal, ni nobeno presenečenje, prav tako pa je dobro poznal Hieronima, Orozija in Evzebija ter pisce svojega časa ali bližnje preteklosti. Takšni so na primer bili Sulpicij Sever, Renat Profutur Frigerid, Aleksander Sever, Sidonij Apolinar, Venancij Fortunat in drugi. Kot vir so mu služili pri pisanju *Zgodovine Frankov*.

In njegov opus? V deseti knjigi svoje *Zgodovine Frankov* je Gregor podal poročilo o tem, kar je napisal.⁵ Toda seznam ni popoln. Lahko bi rekli, da je svoje, z današnjega vidika dokaj hitro zaključeno življenje, dodobra izkoristil. Med njegova dela štejemo:

- *Historia Francorum* oziroma *Historiae* v desetih knjigah, zaključenih malo pred njegovo smrtjo;
- *Liber in Gloria Martyrum Beatorum*;⁶
- *Liber de passione et virtutibus Sancti Iuliani martyris*;
- *De virtutibus beati Martini episcopi* v štirih knjigah;
- *Liber vitae Patrum*;
- *Liber in gloria Confessorum*;
- *Liber de miraculis beati Andreae apostoli*;
- *Passio sanctorum Martyrum Septem Dormientium apud Ephesum* (prevod v latinščino);
- *De Cursu Stellarum ratio*;
- *In Psalterii tractatum commentarius*, ki je skoraj v celoti izgubljeno;
- knjiga o mašah Sidonija Apolinara, ki je izgubljena;

Večino svojih del je napisal med škofovanjem v Toursu. Nekatera so zelo kratka, nekatera obsežnejša, nekatera napisana naenkrat, nekatera je sestavljal skozi vrsto let. Vsa pa odslikujejo bodisi bližnjo preteklost bodisi njegov čas, čas Merovingov, svetnikov, mučencev, ko je krščanstvo začenjalo svojo zlato dobo in ko so se še dogajali čudeži.

⁴ Ostala središča so še: Arles, Lyon, Vienne, Rouen, Sens, Trier, Rheims, Bourges, Bordeaux in Narbonne.

⁵ HF, X, 31.

⁶ Dela *Liber in Gloria Martyrum Beatorum*, *Liber de passione et virtutibus Sancti Iuliani martyris*, *De virtutibus beati Martini episcopi* in *Liber in gloria Confessorum* sestavljajo *Septem libros Miraculorum*, ki jih Gregor omenja ob zaključku desetega poglavja *Zgodovine Frankov*.

III. »TAM VIRTUTES SANCTORUM QUAM STRAGES GENTIUM
MEMORAMUS« GREGORJEVA ZGODOVINA FRANKOV

S temi besedami, ki nakazujejo Gregorjev program pisanja, se je pričel uvod v drugo knjigo *Zgodovine Frankov*. Gregor nas o tem, o čem in zakaj bo pisal, natančneje seznanil v uvodu k svojim desetim knjigam.⁷ Očitno je torej, da sta čas, v katerem je živel, ter njegova nekako polpretekla zgodovina imela nanj velik vpliv. Kot škof, ki je bil močno povezan s političnim in verskim dogajanjem v Galiji, je Gregor pozorno motril svet okoli sebe in se v njem aktivno udeleževal. Prav zaradi tega ne preseneča, da je hotel o tem tudi pisati. In ker, kot pravi sam v uvodu, ni bilo nikogar, ki bi opisal tedanje dogodke bodisi v prozni bodisi v verzni obliki, je bila naloga, ki se je lotil, toliko bolj utemeljena in nujna. Želel je zabeležiti dogodke, dejanja in ljudi ter jih tako obvarovati pred pozabljenjem. Vsebina uvoda k *Zgodovini Frankov* se tako ni mnogo razlikovala od antične tradicije začenja zgodovinskih del. Spomnimo se samo znanih Herodotovih besed na začetku njegovih *Zgodb*. Motiv se skozi stoletja ni spremenil.

Zgodovina Frankov je gotovo bila delo, zaradi katerega je Gregor zaslovel. V Livijevem duhu, ki je zgodovino pisal »*ab urbe condita*«, od mitoloških začetkov torej, je Gregor pričel s stvaritvijo sveta in se ustavil v letu 591, tri leta pred svojo smrtjo. V prvih treh knjigah, od katerih se prva zaključuje s smrtjo svetega Martina leta 397 in je v njej, po Gregorjevih besedah,⁸ zajetih pet tisoč petstošestindevetdeset let zgodovine, druga s smrtjo merovinškega kralja Klodvika v letu 511 ter tretja s smrtjo kralja Teudeberta v letu 548, je Gregor strnil približno pet tisoč sedemstopenetdeset let zgodovine in se nato poglobil v dogodke svojega časa. V sedmih knjigah, ki sledijo, nas v okvirnem kronološkem zaporedju seznanja z dogodki, kralji, kraljicami, svetniki in škofi, ki so bili znani njemu in njegovim sodobnikom. Teh sedem knjig tako popolnoma ustreza antičnemu pomenu besede *historia*, izpeljanke iz grškega glagola *ἱστορέω* s pomenom *poizvedujem, vprašujem, pripovedujem*, s katero so za razliko od *annales* poimenovali delo, ki je opisovalo sodobne zgodovinske dogodke, dogodke torej, ki jih je pisec doživel ali videl na lastne oči.

Vrnimo se k samemu naslovu dela. Ali je *Zgodovina Frankov* zanj ustrezno poimenovanje? Po enaintridesetem poglavju desete knjige, v katerem je Gregor prikazal seznam škofov v Toursu, sledi zaključek, kjer izveemo, katera dela je napisal. Kot prvo izmed njih omenja »*decem libri historiarum*«, kar pomeni, da je Gregor svoje delo poimenoval *Historiae* – *Zgodovina* ali *Zgodbe* in ne *Historia Francorum* ali *Zgodovina Frankov*. Slednji naslov se je prvič pojavil v rokopisih poznega karolinškega obdobja in se obdržal

⁷ HF, uvod k desetim knjigam.

⁸ HF, I, zaključek.

vse do današnjih dni v prevodih v moderne jezike. Napisati zgodovino frankovskega ljudstva torej ni bil Gregorjev edini namen. Ker pa je hotel pisati sodobno zgodovino in ker je živel na ozemlju, ki je bilo frankovsko oziroma merovinško, je v večini pisal prav o njih.

Znano je, da sta obstajali dve različici Gregorjevega dela, ena v desetih in druga, skrajšana, v šestih knjigah. Vsebina najzgodnejših rokopisov iz merovinškega obdobja je bila skrajšana *Zgodovina Frankov* in takšno so verjetno poznali prvi Gregorjevi bralci. Razširjena različica v desetih knjigah naj bi prišla v rabo komaj v osmem stoletju. Vse od sedemnajstega stoletja naprej je med preučevalci potekala diskusija, katera različica je nastala prej. Leta 1699 je prvi kritični izdajatelj Gregorjevih del Thierry Ruinart izrazil z argumenti podprto prepričanje, da je Gregor sprva napisal delo v desetih knjigah, različica v šestih knjigah, ki je pripovedovala izključno o frankovskih kraljih, pa je na podlagi Gregorjevih osnutkov nastala kasneje.⁹ Ruinartovemu mnenju sta se pridružila tudi Arndt v prvi izdaji *Historiae v Monumenta* iz leta 1885 ter Krusch v že prej omenjeni iz leta 1937. Čeprav delo morebiti ustvarja občutek neenotnosti in se zdi, da je Gregor posamezne segmente vstavljajl v že napisano besedilo, dandanes v večini velja prepričanje, da je Gregor napisal deset knjig, kot tudi sam poroča ob koncu svojega zgodovinskega dela. Skrčeno besedilo v šestih knjigah, ki se je pojavilo v prvih rokopisih, pa je dejansko tista *Zgodovina Frankov*, ki se pojavlja v naslovih prevodov in ki je najbolj pritegnila takratne bralce. Gregor je kljub široko opredeljenemu poimenovanju *Historiae* za svoje delo, s katerim se je pozabi izognil cel kalejdoskop dogodkov in osebnosti, prav gotovo želel osvetliti zgodovino frankovskega ljudstva, ki zaseda pomemben del njegovega dela. In tudi s tega vidika lahko *Zgodbe* razumemo kot *Zgodovino Frankov*.

Če pogledamo od daleč, Gregorjevo delo ne premore prav dosti barvitosti in privlačnosti, ki bi bralca zasvojili in omrežili. V kronološkem zaporedju podani dogodki v ne prav urejeni obliki, naštevanje, kateri kralj je sledil prejšnjemu in kateri škof je nasledil predhodnika, skopo opisovanje značajskih potez in videza osebnosti, mestnega življenja, arhitekturne podobe, poročanje o hudih vremenskih razmerah in boleznih, ne pa tudi o srečnejših obdobjih, na primer dobrih letinah, ter izpuščanje marsičesa vrednega omembe ustvarjajo vtis o Gregorjevi pomanjkljivi umetniški žilici in pomanjkanju domišljije. Če pa se v *Zgodovino Frankov* nekoliko bolj poglobimo, nas preseneti. Gregorjev čut za pripoved, njegova svetopisemska dikcija, prelivanje verjetnega z neverjetnim, kontrastiranje svetlega in temnega, dobrega in zlega, prikrito ali neprikrito moraliziranje, njegov, čeprav redko izražen, smisel za humor, trdno prepričanje v božjo previdnost in zlasti njegova dojemljivost za vse, kar je nenavadno, delo začínjajo

⁹ Ruinart, Uvod, §§ 86–120.

in mu dajejo tisti poseben čar, zaradi katerega nas pritegne. In če se ozremo na neurejeno nizanje kraljev in svetnikov, klanj ter čudežev, na obliko torej, ne smemo biti začudeni. V uvodu k drugi knjigi nam Gregor zaupa, da bo s svojim delu opisoval *mixte confuseque tam virtutes sanctorum quam strages gentium*, in sicer *prosequentes ordinem temporum*. Čas, v katerem je živel, ni bil samo črn ali bel. In takšnega, kot so ga zaznamovali ljudje in dogodki, nam želi približati. Skozi dvojnost »klanj« in »čudežev« se je kazala božja volja, ki je uravnavala svet. Kakor so »čudeži« potrjevali večnost, ki so jo uživali svetniki, so »klanja« pričala o nepravilni izbiri življenjske poti. Bog je bil zmeraj navzoč.

Gregorjeva *Zgodovina Frankov* je pisana slika zgodnj srednjeveške Galije in njena moralna podoba. S temi potezami se je približala značilnostim satire, ki je bila, kot pravi Kvintilijan,¹⁰ rimska iznajdba. Latinska beseda *satura*, ki bi jo lahko prevedli kot *mešanica* ali *zmes*, bi tako pomensko ustrezala raznovrstni mešanici dogodkov, ki jih delo opisuje. Satira pa ni bila samo to. Izražala je avtorjevo zanimanje za vsakršno družbeno dogajanje in v zvezi s tem odslikavala njegovo bolj ali manj zbadljivo oblikovano kritičnost. Če k temu dodamo še neknjižni oziroma pogovorni jezik, značilen za satirično zvrst, dobimo okvir, ki ustreza *Zgodovini Frankov*. Družbi, v kateri se dogajajo zločini, izprijenosti in norosti, Gregor zoperstavi moralno popolno sliko svetnikov in njihovih čudežev, ki potrjujejo njihovo neomadeževano življenje. Svetniki so torej imeli pomembno vlogo. Njihova posmrtna tuzemska prisotnost ni samo odražala božje navzočnosti, imela je tudi moralno vzgojno vrednost – učila je ljudi, kakšni bi morali biti. Četudi *Zgodovine Frankov* ne moremo enačiti s satirami, kot so jih pisali Lucilij, Horacij ali Juvenal, je bila v določenih pogledih z njimi primerljiva. V njej sta se prepletata dva sveta – dober in slab, resničen in idealen, kot ju je Gregor videl in doživljal.

IV. SLOGOVNA PODOBA ZGODOVINE FRANKOV

Da je njegov slog neizglajen ali neobdelan, *incultus* torej, pravi Gregor sam, in sicer v že znanem uvodu k svojem delu, *Zgodovini Frankov*. Toda to ni edino mesto, kjer se je Gregor nekako opravičil za svoje preprosto pisanje. V uvodu k *De virtutibus beati Martini episcopi* v dvogovoru z materjo potoži, da je *insciis litterarum* in kot takšen, neuk, nesposoben za obeležanje izvrstnih dejanj, medtem ko se v uvodu k delu *Liber in gloria Confessorum* po obtožbah namišljenega sogovornika, da ni ravno več latinskih slovničnih zakonitosti, zagovarja, da s svojo *rusticitas* ter neuglajenim jedrnatim

¹⁰ *De inst. orat.* 10, 1, 93.

slogom daje možnost komu bolj nadarjenemu, da napisano prelije v naj-lepše verze.

Dve veliki avtoriteti devetnajstega stoletja, Monod in Bonnet, sta Gregorjevo odstopanje od pravil klasične latinščine in slogovno preprostost pripisovala njegovemu nepoznavanju antičnih avtorjev in njihovega jezika.¹¹ Toda novo stoletje je prineslo nov pogled na Gregorjevo razgledanost. Zlasti Wallace-Hadrill je v njegovem pisanju odkrival veliko retorične spretnosti.¹² Antični retorični vpliv lahko zasledimo že v uvodih zgoraj omenjenih del. V njih je Gregor prevzel segment zgradbe, značilne za govore v antiki, in sicer *captatio benevolentiae*. Vedel je, da bo uvod učinkovit le, če bo pritegnil bračevi pozornost in dojemljivost. Oblika namišljenega dialoga je pri tem igrala pomembno vlogo. Na ta način se je najlaže spoprijel s svojo *rusticitas*, se zanj opravičil, jo omilil in celo povzdignil na višjo raven. Kakšna je ta raven, lahko izvemo, če nadaljujemo z branjem uvoda k *Zgodovini Frankov*, kjer Gregor nazorno pove, da *philosophantem rethorem intellegunt pauci, loquentem rusticum multi*.

Zagovarjanje in opravičevanje pisanja v preprostem jeziku izvira iz dobe patristike, ko je med izobraženimi kristjani in pogani potekala ostra debata. Jezik svetega pisma kot filozofskega spisa kristjanov ni ustrezal normam filozofske literature. Origen, Laktancij, Hieronim, Avguštin in drugi so zato preprost svetopisemski jezik pričeli zagovarjati z *argumentum ad populum*. Takšen jezik so po njihovem razumeli mnogi, medtem ko je bil zapleten filozofski razumljiv le redkim. Poleg tega so trdili, da prefinjenost popači resnico. Poganska filozofija za njih ni bila nič drugega kot laži, skrite v lepi zunanosti. Resnica se je zatorej morala razkrivati in razglašati *pisatorie et non Aristotelice*, v jeziku ribičev in ne Aristotelovem.

Gregorjeva želja je bila, da bi ga brala in razumela čim večja množica ljudi, ki, razumljivo, po zatonu svobodnih umetnosti v takratni Galiji ni bila dovolj izobrazena, da bi lahko sledila kompleksnejšemu načinu izražanja. S svojo uvodno skromnostjo je v očeh bralca hotel postati prikupnejši, po drugi strani pa je na tak način izkazal spoštovanje do antičnih vzornikov, katerih jezik je očitno občudoval, vendar ga ni dosegal. Seveda je imela tudi ta bolj ali manj navidezna skromnost korenine v antiki. Tako je na primer Tacit v *Agricola* zapisal, da piše *incondita ac rudi voce*,¹³ kar je zelo blizu Gregorjevemu *incultu effatu*. Gregor je bralce skušal pritegniti še na en način. V začetnem uvodu pravi, da po galskih mestih zamira študij sedmih svobodnih umetnosti in da ni nikogar dovolj izobrazenega, ki bi lah-

¹¹ Monod, G., *Etudes critiques sur les sources de l'histoire mérovingienne, Première partie: Introduction, Grégoire de Tours, Marius d'Avenches*, Librairie A. Franck, Pariz 1872 in Bonnet, M., *Le Latin de Grégoire de Tours*, Hachette, Pariz 1896.

¹² Wallace-Hadrill, J., M., »The Work of Gregory of Tours in the Light of Modern Research« v *The Long-Haired Kings*, Methuen & Co., Ltd., London 1962.

¹³ *Agricola* 3, 3.

ko pomembne dogodke opisal bodisi v prozi bodisi v verzih oziroma kot pravi sam: *qui gesta praesentia promulgare possit in paginis*. Tudi sam se je, kot smo že povedali, opravičil zaradi svoje neomikanosti, s svojim pogumom, da bo kljub slednji opisal *gesta praesentia*, pa je želel pri bralcih spodbuditi občudovanje in odobravanje.

Še bolj zanimiv od začetka je sklepni del *Zgodovine Frankov* oziroma zaključek njenega desetega poglavja. V slogu klasične retorike, kar je nato po Georgu Mischu dobilo oznako »Schriftsteller-Autobiographie«, je Gregor naštel dela, ki jih je napisal. Toda spisku je dodal prav poseben stilistični obrat, ki ga je povzel po Evzebiju in je imel izvor v Svetem pismu. Bremo lahko:

Quos libros licet stilo rusticiori conscripserim, tamen coniuro omnes sacerdotes Domini, qui post me humilem ecclesiam Turonicam sunt rectori, per adventum domini nostri Iesu Christi ac terribilem reis omnibus iudicii diem, sic numquam confusi de ipso iudicio discedentes cum diabolo condempnari ut numquam libros hos aboleri faciatis aut rescribi, ... sed ita omnia vobiscum integra inlibataque permaneant, sicut a nobis relicta sunt. ... si in his omnibus (sc. artibus liberalibus) ita fueris excitatus, ut tibi stilus noster sit rusticus, nec sic quoque, deprecor, ut avellas quae scripsi. Sed si tibi in his quiddam placuerit, salvo opere nostro, te scribere versu non abnuo.

Gregor je torej vso skrb namenil pripovedi – nizanju dogodkov tako, kot so se zgodili. Pomembna mu je bila izvirnost in na dela, ki jih je napisal, je bil gotovo ponosen. Zato je povsem razumljivo, da je želel napisano ohraniti tako, kot ga je zapustil sam. Zanimivo pa je, da je z umetniškega vidika v svojih delih videl še ne povsem dodelano snov, ki bi lahko služila za podlago drugemu drugačnemu, umetniško bolj dovršenemu delu.

Sodbe o Gregorjevem načinu pisanja so večkrat dosegale skrajnosti. Za ene, na primer Nordena,¹⁴ je pomenil najnižjo točko, ki jo je lahko dosegel slog, značilen za dela v latinskem jeziku, za druge je bil pravo odkritje preprostosti in osvoboditev od nabuhlosti. Erich Auerbach je Gregorjev slog povezal s krogi, v katerih se je kot škof gibal, in s službo, ki jo je opravljal.¹⁵ Auerbach sicer ne dvomi, da Gregorjev način pisanja predstavlja velik odklon od klasičnih pravil, toda prepričan je, da je Gregor pisal zelo neposredno, nazorno, pripovedno in brez nepotrebnega okraševanja s točno določenim namenom. Na takšen način so bralci lahko brez težav prepoznali škofov moralni poduk. Gregor se je prav tako zavedal, da je jezik, v katerem je pisal, pogovorni in kot tak zelo različen od klasične latinščine, vendar zato toliko bolj razumljiv širšemu bralstvu, kar je tudi bil njegov namen. Uvodnim skromnostim navkljub se svojega jezika ni sramo-

¹⁴ Norden 1918 II, 638f.

¹⁵ Auerbach 1982, 93.

val. Dokaz za to je prav gotovo izražena želja, da bi njegovo delo ostalo nespremenjeno.

Gregorjev slog je torej preprost in neokrašen, manjkajo mu zanimive primerjave in slikovite metafore. Za Gregorja so besede imele le en pomen – pripovedovale so zgodbo, ki je morala biti pomensko jasna. Zaradi tega so se mu zdeli kakršni koli olupševalni dodatki popolnoma odveč. Toda to nas ne odvrne od branja. Občudovanja vredni so njegova svetopisemska dikcija in pogosti citati iz Svetega pisma, ki podpirajo njegova stališča, zlasti kadar se ta nanašajo na zmote drugače verujočih in pravilnost krščanske vere. V takšnih odlomkih lahko začutimo njegovo gorečnost. Eno od poglavij, ki ga skoraj v celoti sestavljajo svetopisemski citati, je deseto v drugi knjigi *Zgodovine Frankov*. V njem Gregor govori o poganskem verovanju frankovskega ljudstva, ki je s stališča krščanstva seveda zmotno. Oglejmo si torej prevod omenjenega poglavja:

Za ta rod se je zdelo, da je bil vselej udan poganskemu čaščenju in sploh ni poznal pravega Boga. Upodabljali so si like gozdnih ter vodnih bitij, ptic, zveri in ostalih elementov in jih bili navajeni častiti kot Boga ter jim žrtvovati. Ko bi se dna njihovih src dotaknil tisti grozoviti glas, ki je skozi Mojzesa govoril ljudstvu: Ne imej drugih bogov poleg mene! Ne delaj si rezane podobe, tudi ne kakršne koli podobe tega, kar je zgoraj na nebu ali kar je spodaj na zemlji ali kar je v vodah pod zemljo! Ne moli jih in jim ne služi!¹⁶ In nato: Gospoda, svojega Boga, se boj in njemu služi in pri njegovem imenu prisegaj!¹⁷ Če bi le bili vedeli, kakšno maščevanje je sledilo in udarilo ljudstvo Izraela, ker so častili taljivo tele, ko so po pojedini in pesmih, po razvratnostih in plesu z nečistimi usti o isti podobi rekli: To je tvoj bog, Izrael, ki te je izpeljal iz egiptovske dežele!¹⁸ Dvajset tisoč Izraelcev je poginilo. Kaj pa tisti, ki so bili posvečeni v Belfegorjev kult in so nečistovali z moabskimi ženami¹⁹ ter so jih njihovi najbližji pobili in pokončali? V tem klanju je duhovnik Finees, potem ko so bili ostali pobiti, pomiril božji bes²⁰ in nadloga je nehala.²¹ Ko bi do njihovih ušes prispelo še tisto, kar je Gospod zagromel preko Davida: Zakaj vsi bogovi narodov so prividi, Gospod pa je nebesa ustvaril.²² In tudi to: Maliki narodov so srebro in zlato, delo človeških rok;²³ Njim postanejo podobni, ki jih delajo, vsak, ki vanje zaupa.²⁴ Ali pa, ko pravi: Osramočeni so vsi, ki časte podobe, ki se ponašajo z maliki.²⁵ Prerok Habakuk priča, rekoč: Kaj more pomoči podoba, ki jo je izklesal podo-

¹⁶ 2 Mz. 20, 3–5.

¹⁷ 5 Mz. 6, 13.

¹⁸ 2 Mz. 32, 4

¹⁹ prim. 4 Mz. 25, 1–9.

²⁰ prim. 4 Mz. 25, 11.

²¹ Ps. 106 (105), 30.

²² Ps. 96 (95), 5.

²³ Ps. 135 (134), 15.

²⁴ Ps. 135 (134), 18.

²⁵ Ps. 97 (96), 7.

bar, delo iz kovine, ki uči laž? Svojemu lastnemu izdelku se umetnik zaupa, ko izdeluje neme malike! Gospod pa je v svojem svetem templju, naj umolkne pred njim vsa zemlja!²⁶ *Toda drugi prerok dodaja:* »Bogovi, ki niso naredili neba in zemlje, naj izginejo z zemlje in izpod neba!«²⁷ *Nekje beremo:* Kajti tako govori Gospod, stvarnik nebes, ki je Bog, upodobitelj in stvarnik zemlje, ki jo je uredil, ni je ustvaril puste, za bivanje jo je pripravil²⁸: Jaz sem Gospod, to mi je ime, svoje časti ne dam drugemu, ne svoje slave malikom.²⁹ *Spet drugje piše:* Ali so med maliki narodov povzročitelji dežja?³⁰ *Božja beseda iz ust Izaije se spet glasi:* jaz sem prvi in jaz sem poslednji, razen mene ni Boga.³¹ Izdelovalci malikov so vsi nični in njih ljubčki nič ne koristijo. Njih priče nič ne vidijo in nič ne zvedo, da bodo osramočene.³² Glejte, vsi njegovi častilci bodo osramočeni, saj so podobarji samo ljudje.³³ Kovač ga z železnim orodjem dela, na žerjavici in s kladivi ga obdeluje, ga oblikuje s svojo močno roko.³⁴ Lesorezec ... ga očrta s črtalnikom ... in naredi iz tega podobo moža, krasno človeško postavo, da v hiši dobi svoj prostor.³⁵ Kdo drug si poseka cedre ... naredi si iz nje podobo malika in se pred njim priklanja,³⁶ pritrđi jo z žebli in s kladivi ter jo postavi, da ne omahne.³⁷ Nositi jih morajo, ker ne morejo hoditi.³⁸ Njeno polovico (t. j. cedre) torej požge v ognju in se pogreje ... iz njenega ostanka pa naredi boga, podobo svojega malika, pred katerim pada na tla in se mu priklanja, moli k njemu in pravi: »Reši me, ker si moj bog!«³⁹ »Njeno polovico sem požgal v ognju, sem spekel kruh na njeni žerjavici, sem spekel meso in ga pojedel: iz njenega ostanka naj naredim podobo gnusobe, pred lesenim štorom naj se priklanjam?« Kdor ima veselje s pepelom, tega je zapeljalo prevarano srce; ta ne reši svojega življenja in si ne reče: »Ni li prevara v moji desnici?«⁴⁰ *Na začetku frankovski rod ni poznal ničesar od tega; vendar pa je vse nadoknadil kasneje, kakor bomo pripovedovali v nadaljevanju.*

Ponekod lahko zasledimo sočutje, drugod nas preseneti celo s kančkom humorja, spet drugje se lahko čudimo njegovi ravnodušnosti, večino-

²⁶ Hab. 2, 18–20.

²⁷ Jer. 10, 11.

²⁸ Iz. 45, 18.

²⁹ Ib. 42, 8.

³⁰ Jer. 14, 22.

³¹ Iz. 44, 6.

³² Ib. 44, 9.

³³ Ib. 44, 11.

³⁴ Ib. 44, 12.

³⁵ Ib. 44, 13.

³⁶ Ib. 44, 14–15.

³⁷ Jer. 10, 4.

³⁸ Ib. 10, 5.

³⁹ Iz. 44, 16–17.

⁴⁰ Ib. 44, 19–20.

ma pa ostaja mojster opisa (*ékphrasis*), priljubljene oblike, ki je bila pogosta v srednjeveških progimnazmih, sistematičnih vajah iz sestavljanja besedil, in pripovedi, ki ju spretno uporablja pri kontrastiranju čudežev svetnikov z izprijenostjo posameznih škofov ali vojaških pohodov in spopadov z anekdotično obarvanimi zgodbami, kakršna je na primer tista v sedmem poglavju druge knjige, ko je v opis hunskega obleganja Orléansa vključil pripoved o Ecijevi ženi in beraču v cerkvi ter tako s pomočjo digresije ustvaril želeni retorični učinek. Oglejmo si še prevod tega odlomka:

Hunski kralj Atila je zapustil Metz. Ko je uničil mnogo galskih mest, je prišel do Orléansa. Trudil se je, da bi ga zavzel s silovitim napadom z bojnimi ovni. V tistem času je v prej omenjenem mestu škofoval preblaženi Anijan, mož izredne modrosti in hvalevredne svetosti, čigar čudežna dejanja so se nam zvesto ohranila. Oblegani meščani so se obrnili na svojega škofa in ga spraševali, kaj naj naredijo. Zaupajoč v Boga jim je svetoval, naj vsi skrušeni na tleh molijo in s solzami ponižno prosijo za božjo pomoč, ki je, ko jo potrebujemo, vedno na voljo. Ko so naredili tako, kot jim je velel, in molili, jim je rekel: »Z mestnega obzidja motrite, če božje usmiljenje že prihaja na pomoč.« Domneval je namreč, da bo Bog v svojem sočutju poslal Ecija, h kateremu se je poprej napotil v Arles, sluteč, kaj se bo zgodilo. Gledali so torej z obzidja, nikogar niso videli. »Molite v veri,« je rekel Anijan. »Gospod vas bo še danes osvobodil!« Medtem ko so molili, je dejal: »Ozrite se še enkrat!« In ko so pogledali, niso videli nikogar, ki bi prihajal na pomoč. Še tretjič jim je velel: »Če boste prosili v veri, bo Gospod v hipu prišel.« Z jokom in silnim tarnanjem so rotili Gospoda za usmiljenje. Ko so prenehali moliti, so se na zahtevo starca še tretjič ozrli z zidu. V daljavi so videli nekakšen oblak oziroma meglo, ki se je dvigovala s tal. Ko so o tem poročali duhovniku, je ta dejal: »Gospod pošilja pomoč.« Medtem ko so se zidovi že tresli od navala ovmov in so bili tik pred tem, da se zrušijo, so k mestu s svojimi vojskami prihiteli Ecij, Teodorik, gotski kralj, in njegov sin Torismund, odbili sovražnika in ga prisilili k umiku. Mesto je bilo osvobojeno po zaslugi blaženega duhovnika, Atilo pa so pognali v beg. Zatekel se je na Moireysko ravnino, kjer je svoje čete razvrstil za boj. Ko so to slišali, so se pogumno pripravili, da ga napadejo.

V tistih dneh je Rim dosegel glas, da je Ecij, obdan s sovražnikovimi falangami, v veliki nevarnosti. Ko je njegova žena to slišala, je zaskrbljena in žalostna pogosto obiskovala bazilike svetih apostolov in molila, da bi se njen mož s tega bojnega pohoda vrnil živ in zdrav. Tako je počela vse dneve in noči. Neke noči je v kotu bazilike blaženega apostola Petra spal revež, okajen od vina. Ker so bila vrata kot po navadi zaprta, ga čuvaji niso odkrili. Toda ponoči se je zbudil. Luči, ki so osvetljevale vse koticke svetega kraja, so ga prestrašile in iskal je izhod, skozi katerega bi lahko ušel. Ko je takole tolkel na zapaha prvih in nato še drugih vrat ter uvidel, da je oboje zapahnjениh, je

legel na tla, se tresel in čakal na priložnost, ko bo lahko, takoj ko se bodo k jutranjim himnam zbrali ljudje, prost odšel. Medtem pa je uzrl dva moža, ki sta se med seboj spoštljivo pozdravila in s skrbjo poizvedela, kako jima je kaj naklonjena sreča. Starejši je takole pričel: »Ne morem več trpeti solza Ecijeve žene. Neprenehoma prosí, da bi njenega moža živega pripeljal iz Galije. Čeprav je Bog v svoji sodbi odločil drugače, sem zanj dosegel veliko milost, da ostane živ. Zdaj hitim, da ga od tam pripeljem živega! Kljub temu pa rotim usakogar, ki je o tem slišal, naj molči in si ne drzne božje skrivnosti razkriti ljudem, saj ga bo v nasprotnem primeru pri priči doletela smrt.« Revež, ki je use to slišal, pa ni mogel molčati. Takoj ko se je nebo razsvetlilo, je o vsem, kar je izvedel, obvestil Ecijevo ženo. Toda ko je nehal pripovedovati, je oslepel.

Med branjem *Zgodovine Frankov* tako dobimo občutek, da Gregorju ni bilo odveč opisati še tako postranskih reči. Celo več, zazdi se nam, da se je ob tem neizmerno zabaval.

BIBLIOGRAFIJA

- ARCHAMBAULT, P. J.: *Gregory of Tours and the Classical Tradition, The Classics in the Middle Ages*. (Bernardo, A., S., ur.), Center for Medieval and Early Renaissance Studies, Binghampton, N. Y. 1990, 25–34.
- BREUKELAAR, A., H.: *Historiography and Episcopal Authority in 6th-century Gaul*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1994.
- FÜHRER, J.: *Gregor von Tours: Christliche und pagane Tradition*. Thome, 105–126.
- GOFFART, W.: *The Narrators of the Barbarian History (a. d. 550 – 800)*. Princeton University Press, Princeton 1988, 112–234.
- GROSS, M.: *Historijska znanost*. Liber, Zagreb 1980.
- GRUNDMANN, H.: *Zgodovinopisje v srednjem veku*. Študentska založba, Ljubljana 2000.
- HEINZELMANN, M.: *Gregor von Tours. »Zehn Bücher Geschichte«*. *Historiographie und Gesellschaftskonzept im 6. Jahrhundert*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1994.
- LUTHAR, O.: *Mojstri in Muze*. Modrijan, Ljubljana 1997.
- MGH SRM I, 1, 2, Krusch, B., Levinson, W. (ur.), 1885–1937/51–.
- ROBERTS, J. T.: *Gregory of Tours and the Monk of St. Gall: the Paratactic Style of Medieval Latin*. *Latomus* 39 (1980) 173–190.
- THORPE, L.: *Gregory of Tours. The History of the Franks*. Penguin Classics, London 1974¹.

Gregory of Tours and *The History of the Franks* Summary

Historiography in the first centuries of the Middle Ages began to flourish with the writers of the *origo gentis*, or history of nations. One of them was Gregory of Tours, a follower of the patristic and late Roman chronicle tradition, and the author of a ten-volume work called *The History of the Franks*. There arises the question, however, if such a title is indeed appropriate. The list of Gregory's works which he appended himself to the end of his ten-volume opus mentions *decem libri Historiarum*, making it plain that he named the work *Histories*. His intention was not to write about the kings of the Franks only, but to present a picture of Gaul in the fifth and sixth centuries A.D.; the Franks with their history were included simply for the reason that they gradually took possession of the whole territory of Gaul. Gregory was a past master of description and narration. Although his style is plain and unadorned, it often surprises the reader with its Biblical diction, the contrasting descriptions of manslaughter and miracles, of kings and saints, and with many anecdotes, masterfully incorporated into the stream of historical events. Words had but one significance for Gregory – they told a story.

Nina Vuk

Ptujška c. 113

SI-2204 Miklavž

e-mail: ninavuk@hotmail.com